

Libuše
Jirsak

Izgubljeni bez prijevoda: europska povijest umjetnosti

Zagreb-München. Hrvatsko slikarstvo
i Akademija likovnih umjetnosti u Münchenu.
Zbornik međunarodnog simpozija,
ur. Irena Kraševac, Petar Prelog, IPU, Zagreb, 2011., 242 str.
ISBN: 978-953-6106-91-2

Ususret dvjestotoj godišnjici utemeljenja Akademie der Bildenden Künste, njezini su se profesori još 2003. obratili kolegama s minhenskih povijesnoumjetničkih instituta s pozivom na sudjelovanje u opsežnim istraživanjima Akademijine zapostavljene povijesti: ta suradnja traje sve do danas. Već je prilikom pokretanja projekta *München kao europsko središte umjetničkog školovanja* bilo poznato da će za ispisivanje Akademijine povijesti biti od nemalog značenja i proučavanje utjecaja koje su studenti iz Srednje i Istočne Europe prenijeli u svoje sredine. Izravno ili ne, minhenska je Akademija imala značajnog udjela u oblikovanju nacionalnih umjetničkih izričaja. Jedan od nositelja projekta, Akademijin profesor Walter Grasskamp, u svom je tekstu *Das Europa der Kunst*¹ pisao o međunarodnoj konferenciji koja je održana u travnju 2005. Bila je posvećena propitivanju uloge bavarske prijestolnice u formiranju umjetničkih strujanja u drugoj polovici 19. i u prva dva desetljeća 20. stoljeća, odnosno, u širenju historijskoga slikarstva na Srednju i Istočnu Europu. Kao prva konferencija posvećena povijesti umjetničkoga obrazovanja imala je za cilj, piše Grasskamp, stvoriti mrežu povjesničara umjetnosti zainteresiranih za pisanje cjelovite

europske povijesti umjetnosti. Na inicijativu Irene Kraševac, a u organizaciji Instituta za povijest umjetnosti, i u Hrvatskoj je u nekoliko publikacija te u okviru izložbenih i znanstvenih projekata obilježena obljetnica minhenske Akademije.² Međunarodni simpozij na kojem su sudjelovale njemačke kolege – inače protagonisti i organizatori obilježavanja te važne obljetnice – održan je u Knjižnici HAZU 22. i 23. listopada 2009.

Kako je minhenska Akademija u određenim razdobljima bila ustanova koju je umnogome određivala prisutnost stranih studenata, istraživači koji danas proučavaju njezinu povijest moraju uvažavati i održavati suradnju s manjim znanstvenim zajednicama Srednje i Istočne Europe. Neosporno je da je hrvatska znanstveno-istraživačka zajednica, nerijetko i nepravedno (uglavnom zahvaljujući financijskim preprekama) na rubu središnjih zbivanja, potrebna ovakvom europskom projektu. To postaje još očitije ako analiziramo samo polovinu od deset priloga sa znanstvenoga skupa što su tiskani u predmetnom Zborniku, naime, priloge njemačkih povjesničara umjetnosti. Hrvatski su prilozi autora Irene Kraševac, Marine Breogovac Pisk, Petra Preloga, Zvonka Makovića i Lovorke Magaš Bilandžić djelomice posvećeni dobro poznatim dionicama hrvatske povijesti umjetnosti (ili pak njezine povijesti) te su

¹ WALTER GRASSKAMP, *Das Europa der Kunst. Zwei Jahrhunderte Akademie der Bildenden Kuenste Muenchen oder: Vier Jubilaeen und eine Utopie, Zeitenblicke* 5 (2006), Nr. 2.

² Usp. LIBUŠE JIRSAK, Pomak prema europskoj povijesti umjetnosti, *Kvartal*, god. VI-3/4-2009, 22-26.

formulirani kao informativni pregledi koji izlaze u susret njemačkim kolegama, a djelomice je riječ o problemskim radovima koji upućuju na potrebu preispitivanja rezultata istraživanja dobro poznatih tema, odnosno o posve novim uvidima u izlagačku djelatnost u hrvatskoj metropoli tijekom dosad nedovoljno istraženih razdoblja. S uredničkog je aspekta ovaj Zbornik predstavljao nešto zahtjevniji zadatak, budući da je riječ o tipološki, kronološki i tematski raznovrsnu materijalu s nekolicinom dodirnih točaka, no urednički je dvojac uspio postići maksimalno preglednu strukturu publikacije s tek nekoliko odstupanja u grafičkoj opremi tekstova. Uvodne napomene urednika donose objašnjenja vezana uz koncepciju održana skupa na kojem su, izlazeći iz okvira označena naslovom, otvorene mnoge važne teme.

Ordinarius na Akademiji u Münchenu, Walter Grasskamp, u Zagrebu je predstavio svoj koncept *Akademskog umjetnika*. Kao proizvod dvorske Akademije, ujedno neovisan od cehovskih udruga i njihove zanatske orijentacije, Akademski je umjetnik, naime, odigrao važnu ulogu u obrazovanju dva već prije ustanovljena tipa: Warnkeova *Dvorskog* i Bättschmannova *Izložbenog umjetnika*. Opisanje svoga tipa umjetnika, kao i polemiku s dvojicom kolega, Grasskamp ubrzo napušta u korist nabiranja desiderata vezanih uz povijest minhenske Akademije. Tako, primjerice, doznajemo kako je aspekt povijesti umjetničkoga obrazovanja u Njemačkoj koji se odnosi na pripreme škole, privatne i ženske akademije, na krugove oko pojedinih nastavnika, ali i na umjetničke kolonije, još potpuno neistražen. Zanimljiv dio teksta govori o učenicima koji su bili toliko uspješni u narušavanju ugleda Akademije da su prema proučavanju njezine povijesti prouzročili trajan i snažan otpor.

Frank Büttner, profesor emeritus s katedre za povijest umjetnosti pokrajine Bavarske Sveučilišta Ludwig-Maximilian, zagrebačkom je Zborniku namijenio tekst *Münchenska umjetnička Akademija i pejzažno slikarstvo 19. st. – povijest zategnutih odnosa*. Za razliku

od historijskoga slikarstva na kojemu je počivala europska slava Akademije, pejzažno se slikarstvo na njoj nije moglo studirati. Büttner piše o najznačajnijim predstavnicima, njihovu okupljanju oko Kunstvereina, o antagonizmu koje je pejzažno slikarstvo stvorilo prema smjernicama Akademije, zatim o reformi te ustanove u posljednjim desetljećima 19. stoljeća i o negativnim konotacijama neprihvatanja pejzažnoga slikarstva unutar sveučilišne nastave. I Büttnerov je tekst jedan od priloga koji ne uspostavlja suodnos s hrvatskim kulturnim krugom.

Tekst Wolfganga Kehra *Nastavnici hrvatskim studentima na Münchenskoj umjetničkoj Akademiji u razdoblju od 1870. do 1920. godine* prvi je prilog njemačkoga autora koji povezuje Zagreb i München. U njemu se razmatra činjenica da je većina hrvatskih studenata započela svoj studij kod nastavnika čija imena u Njemačkoj danas nisu odveć poznata. Pritom je riječ o imenima koja hrvatski povjesničari umjetnosti, kroz iskustva i sjećanja hrvatskih studenata od Kršnjavija nadalje, učestalo susreću. Kehr daje opće povijesne napomene o životu Akademije, skicira spektar podučavanja u navedenom razdoblju, kao i struje i težnje unutar nastavnickoga kadra u navedenih pola stoljeća. Odlomci posvećeni pojedinim profesorima prikazuju stilske i sadržajne raznolikosti njihove umjetničke produkcije, odnosno utjecaja koji su izvršili na svoje studente.

Hugo von Habermann, prema Kehru profesor *razapet između povijesnog slikarstva i moderne umjetnosti*, dobio je u tekstu osobito mjesto, a njegova žanrovska slika *Bolesno dijete* (1866.) detaljnu analizu. Odlomak o Habermannu autor završava sjećanjima Vladimira Becića i referira se na publikaciju iz 2008. autora i urednika Kraševac-Prelog-Kolešnik³, čime se njegov prilog uklapa u predmetni naslov i podnaslov ovoga Zbornika.

3 IRENA KRAŠEVAC - PETAR PRELOG - LJILJANA KOLEŠNIK, Akademija likovnih umjetnosti u Muenchenu i hrvatsko slikarstvo/Die Akademie der Bildenden Kuenste in Muenchen und die kroatische Malerei, IPU, Zagreb, 2008.

Birgit Joos od 2003. radi na ponovnom uspostavljanju i centraliziranju Akademijinog arhiva koji je velikim dijelom uništen u Drugom svjetskom ratu. Taj bi arhiv trebao postati komunikacijsko središte i potpora znanstvenoj mreži koja se neprekidno nadograđuje i širi. Tekst pod naslovom *Kiparstvo na Münchenskoj Akademiji nakon Adolfa von Hildebranda* sažetak je studije objavljene 2010. u Nürnbergu.⁴ Autorica piše o utemeljitelju Münchenske kiparske škole 20. stoljeća, o njegovu teorijskom programu, načinu rada na Akademiji i općenito o Hildebrandovoj kiparskoj praksi. Iako daje kronološki pregled sve do osamdesetih godina 20. stoljeća, tekst Birgit Joos također ne prelazi okvire njemačke povijesti umjetnosti.

Christian Fuhrmeister sa Središnjega instituta za povijest umjetnosti, organizator međunarodne konferencije iz travnja 2005., u tekstu *Zagreb 1942. Njemačka plastika sadašnjosti. O izložbenoj politici nacionalsocijalizma u Hrvatskoj* dotiče kulturno-politička, propagandistička i hegemonijalna nastojanja nacionalsocijalističkog režima na prostoru Hrvatske. U pokušaju postavljanja izložbe *Njemačka plastika sadašnjosti* u povijesni kontekst, Fuhrmeister u nekim odlomcima ponavlja, iz hrvatske perspektive općepoznata mjesta. Dijelovi teksta samo su dokaz da je njemačkim kolegama u njihovu daljnjem radu na ovoj temi nužna dostupnost relevantnih radova hrvatskih znanstvenika. Tek kad bi taj uvjet bio zadovoljen, a to ponajprije podrazumijeva

prijevod hrvatskog korpusa stručnih radova na njemački jezik, poglavlja iz povijesti minhenske Akademije, koja su nam predstavili njemački autori u svojim radovima, bila bi potpunija i uvjerljivija. Naime, da bi "europska povijest umjetnosti", kako je zaziva Walter Grasskamp, doista zaživjela kao cjelovit sustav i funkcionalna mreža, bit će nužno prevladati deficite i asimetrije u razmjeni ideja i recepciji znanstvene literature koji su nastajali u prošlom, a predstavljaju sve veću prepreku u ovom stoljeću. Zato treba inzistirati na daljnjoj suradnji, ali i na prijevodima stručne literature s hrvatskog na velike jezike. Tek kada bi rezultati nacionalnih znanstvenoistraživačkih projekata postali opće dobro europskoga znanstvenog i kulturnog prostora, mogli bismo očekivati viši stupanj interakcije, a to znači i kritičnosti i objektivnog vrednovanja.

Ovaj je Zbornik dokumentirao dobitak za našu znanstvenu zajednicu u smislu spremnosti međunarodne stručne zajednice na suradnju, ali i njezine trenutne prednosti s obzirom na postojeću jezičnu barijeru. Nužnost nastavka i intenziviranja razmjene, dakako, nije potrebno isticati. Zbornik je dostatno podcrtao mjesto koje hrvatska dijonica zauzima u ispisivanju povijesti velikih kultura poput njemačke, a svi autori hrvatskih priloga ispisali su i poglavlja povijesti europske povijesti umjetnosti. Budući da upravo na njemačkom govornom području postoje projekti posvećeni politici heterozičnosti (jedan i pod nazivom *Europa kao prostor prevođenja*) prava je šteta što tekstovi hrvatskih autora, u okvirima nekih drugih publikacija, nisu objavljeni i na njemačkom jeziku. x

4 BIRGIT JOOS, Die Münchner Bildhauerschule Die Münchner Bildhauerschule. Figürliche Arbeiten im Zeichen der Tradition, u: *Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums*, Nürnberg, 2010., 135–169.